

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI'NIN KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ALGISI: SA 8000 UYGULANABİLİRLİĞİ

Tülin BAYRAKTAR*

Günümüzde toplumlar artık örgütlü ve kendi sorunlarına çözüm bulan yapılara dönüşmektedir. Sivil toplum insanların kendilerini toplumsal varlık olarak gerçekleştirmesine ve var etmesine imkan tanımaktadır. Toplumdaki bireyler için bu derece önemli olan bir yapının işletmeler için de önemli olması kaçınılmazdır. Çünkü işletmeler ekonominin olduğu kadar toplumun da önemli bir parçasıdır. İşletmelerin toplumda önemli ve etkili bir konumları bulunmaktadır. Bu bağlamda işletmelerin sivil toplumla ilgili görüşleri ve ilişkileri konusunun önemi ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları (STK) yürüttükleri projeleriyle ve faaliyetleriyle sosyal sorumluluğun önemli örnekleri olmuştur. İşletmeleri sosyal sorumluluk anlayışı bakımından etkilemişlerdir. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) anlayışının yerleşmesinin temelinde de bu etkileşimler yatmaktadır (Açar, 2010).

İşletmeler buldukları toplumdan ayrı düşünülemez. Bu nedenle işletmeler toplumun gereklerine göre faaliyet göstermelidir. Sivil toplumun yerleştiği uygar toplumlarda, işletmeler aynı zamanda sivil toplumun bir parçası olmaktadır. Sivil toplumda dayanışma, gönüllülük ve demokrasinin bulunması karşılıklı bir etkileşimi gerektirdiği için işletmeler bu etkileşimden soyutlanamamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde sivil toplum anlayışının bireyler tarafından zamanla kavranmasının yanı sıra işletmeler tarafında da zamanla kavranmaktadır (Açar, 2010).

Sosyal sorumluluk anlayışının yerleştiği işletmeler, sosyal sorumluluk kampanyaları, sosyal amaçlı projeler, STK'larla işbirliği gibi faaliyetlerle sivil toplum yapısının içinde bulunmaktadır. Bazı kurumsal işletmeler, profesyonel olarak sosyal sorumlulukla ilgili projeler planlayarak STK'larla etkileşimde bulunmakta ve topluma fayda sağlayabilmektedir. Bu karşılıklı etkileşim anlayışının yerleşmesi hem topluma, hem STK'lara hem de işletmelere fayda sağlamaktadır. (Açar, 2010).

1. Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Kapsamı

Sosyal sorumluluk, bireyler, işletmeler ve toplum açısından önem arz eden bir kavramdır. Sosyal sorumluluk, iş adamlarının toplumun değer yargılarına göre hareket ederek işletmelerini yönetmesidir (Demirkan, 1998). Sosyal sorumluluk kavramı kısaca, bir işletmenin faaliyette bulunduğu ortamı korur ve geliştirme konusundaki yükümlülükleri

* Kocaeli Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Doktora Öğrencisi

olarak tanımlanabilir (Aydemir, 1999). Sosyal sorumluluk davranışı her şeyden önce karşılığında doğrudan hiçbir fayda beklenmeksizin gönüllü olarak yapılan bir davranıştır (Turan, 1998).

Sosyal sorumluluk kavramı iki konuyu bir arada inceler; birincisi, sosyal sorumluluk kavramı işletmenin, ekonomik bir varlık olduğunu, kar elde etmesi gerektiğini temel alır. İkincisi ise, işletmelerin toplum içinde önemli bir kurum haline gelmeleriyle sorumluluk almaları gerektiğini temel alır.

Sosyal sorumluluk kavramını fert ve kurumlar işletme, organizasyon ve şirketler için kullanmaktayız. Bu kurumlara sivil toplum örgütlerini ve devletleri de katabiliriz. Organik bir sisteme benzeyen işletmeler, kendilerine ait bir çevrede yaşarlar. Bu çevre içinde belirli bir yere sahip olmak ve onunla ilişki kurmak zorundadırlar (Dinçer ve Fidan, 2003). İşletmeler bir takım alt sistemlerden oluşan açık, sosyo-teknik bir sistem olarak görülür. Örgüt, çevreden bilgi, enerji ve malzeme şeklinde girdiler alır, bunları dönüşüme uğratar ve çevreye çıktılar olarak verir. Organizasyon, değerlerinden birçoğunu, daha geniş olan sosyo kültürel çevreden alır (Eren, 1996).

2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Kapsamı

KSS'nin önemi günümüzde artan bir ivme göstermektedir. İşletmeler, bir yandan toplum için üretim yaparken diğer yandan doğal kaynakları tüketmektedir. Bu nedenle, bu tüketimin bedelini KSS gereği toplumun faydasına işler yaparak topluma geri öderler.

KSS'nin üç ayağı vardır. Bunlar: sürdürülebilirlik, hesap verebilirlik ve şeffaflıktır (Crowter ve Aras, 2008). KSS'ye sahip olmak, firmalar için itibar demektir. Bundan uzun dönemde firma kazançlı çıkar, firmanın satışları artar ve firma sürdürülebilir bir kalkınmayı gerçekleştirebilir (Henriques ve Richardson, 2004).

Literatürde kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Bazıları şunlardır: KSS firmanın asli iktisadi, teknik ve yasal mecburiyetlerinin yanı sıra kendi isteğiyle ticari kazançla birlikte sosyal fayda sağlamak amacıyla çeşitli sorunlara çözüm arayışı içine girmesidir. KSS, toplumun organizasyonlardan zaman içerisinde belirli bir hususta iktisadi, yasal, etik ve ihtiyari beklentilerle yapmalarını istedikleridir. KSS'ler firmanın ana ilgileri ve kanunla istenenler dışında bazı sosyal faydaları ilerlemek adına giriştiği görülen işlerdir (Banerjee, 2007).

KSS, kurumların daha iyi bir toplum ve daha temiz bir çevreyle bağıntılı olarak verdikleri gönüllülük kararları ile ilgili görüşler olarak tanımlanmaktadır. Kurumlar yeşil

alanların çoğaltılmasından kız çocuklarının okula gönderilmesine kadar pek çok farklı alanda sosyal çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Veyisoğlu, 2009).

KSS bilinci işletmelere şu fırsatları sağlamaktadır (Özalp, Tonus ve Sarıkaya, 2008):

- İşletmelerin marka değerleri ve piyasa değerlerini artırır.
- Kurumsal öğrenme ve yaratıcılık potansiyeli artar.
- Yeni pazarlara girme ve müşteri bağlılığını sağlamada önemli avantajlar sağlar.
- Daha kaliteli mal ve hizmet sunulmasında etkin bir rol oynar.
- Risk yönetimi daha etkin hale gelir.
- Toplumun ve kural koyucuların işletmenin görüşlerine önem vermesini sağlar.

KSS denilince ilk akla gelen örgüt STK'lardır. STK'lar faaliyetleri sırasında kurumsal itibar kozunu sık sık kullanırlar(Robert, 2003). Böylece kurumları çevreye karşı daha duyarlı olmaya zorlarlar. KSS'ye sahip kurumlar, STK'larla işbirliği yapmaya yatkındır (Öztürk, 2009).

3. Sivil Toplum Kuruluşları Kavramı ve Kapsamı

STK'lar, genellikle toplumun en dinamik, değişim öncüsü duyarlılığın olduğu ve toplumsal etkileme gücü yüksek kuruluşlardır. Her alandaki çalışmaların geliştirilmesi, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Artık birçok alanda küresel düzeyde etkili olan STK'ların ortaya çıktığı görülmektedir. Gönüllüğün temel olduğu bu kurumlardaki faaliyetlerde, toplumsal yapının gelişmesine her düzeyde katkı verilmektedir (Akdemir, Kasımoğlu ve Kutlutürk, 2003).

STK'lar üçüncü sektör, hükümet dışı kuruluşlar, devlet dışı kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri gibi adlarla anılmaktadır. Sivil toplum içinde yer alan kuruluşlar olarak tanımlanmaları konusunda görüş birliği vardır. STK'lara ilişkin tanımlarda görülen ortak özellik bu kuruluşların devletlerin, hükümetlerin dışında yer alması gerektiğidir (Demirkaya ve Berzah, 2006).

Barişin inşa edilmesi, kültürel varlıkların korunması ve dürüst bir ticaret misyonunu üstlenen STK kavramı, bu alanlarda programların oluşturulmasına, geliştirilmesine ve hayata geçirilmesine katkı sağlayan örgütler için kullanılmaktadır (Ryfman, 2006).

Özel sektöre veya kamuya ait olmayan kar amacı gütmeyen bu kuruluşlar, üçüncü sektör olarak bilgi toplumundaki yerlerini almışlardır. Günümüz bilgi toplumunda yaşanan değişim, kar amacı gütmeyen kuruluşların faaliyet alanlarını genişletmekte ve onlara yeni işlevler yüklemektedir (Kocabaş, 2008).

4. Türkiye’de Sosyal Sorumluluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’deki KSS uygulamaları Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki vakıf (vakıf) kavramına dayanmaktadır. Dolayısıyla toplumun şirketlerden beklentileri tarihsel anlamda vakıf uygulamalarına dayanmakta ve sosyal sorumluluk da şirketlerin bağışları ve hayırseverlik faaliyetleri olarak düşünülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nda vakıf kavramı eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamu hizmetlerinin temel kurumsal mekanizmasını oluşturmaktaydı. Bugün Türkiye’deki pek çok aile holdingi bir vakfa sahiptir. Bu bağlamda, toplumun şirketlerden beklentisi de tarihsel vakıf felsefesi etrafında şekillenmekte ve sosyal sorumluluk, şirketlerin bağışları ve hayırseverlik faaliyetleri ile eşdeğer algılanmaktadır (Öztürk, 2009).

1980 yılından bu yana Türkiye küresel ekonomik sisteme entegre olabilmek için çaba göstererek, çeşitli ekonomik reformlar yapmıştır. Fakat gerçekleştirilen bu yapısal reformlara karşın ekonominin uluslararası sisteme tam olarak entegrasyonu sağlanamamıştır. Entegrasyonu engelleyen unsurlar arasında değişen hükümetlerin kısa dönemli uygulamaları, kamu finansmanı ve yönetiminde gidilecek reformlardaki gecikmeler, ordunun müdahaleleri, yüksek enflasyon sayılabilir ve bu unsurlar sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması önünde bir engel teşkil etmiştir. Ayrıca artan rekabet, şirketleri fiyatları kontrol altında tutmaya yöneltmiş, karlılıklarını koruma yönelmeleri ise KSS ile ilgili uygulamaya geçmelerini geciktirmiştir (Öztürk, 2009).

Günümüzde ülkemizde; Koç, Sabancı, Eczacıbaşı gibi büyük holdinglerin öncülüğünde yerli ve yabancı birçok şirket sosyal sorumluluk faaliyetleri yapmaktadır.

5. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de ilk dernek girişimleri 19. Yüzyılın ilk yarısında ve 19. Yüzyılın ortalarında olmuştur (Silier, 2002).

1980’lerden bu yana dünyadaki gelişime paralel olarak sivil toplumun Türkiye’de de geliştiği görülmektedir. STK’ların toplum içinde giderek yaygınlaştığı ve sivil toplumun öneminin arttığı, sivil toplum söyleminin siyasi partiler, hatta devlet aktörleri tarafından sürekli kullanıldığı görülmektedir. Özellikle 1998-2008 arasında Türkiye’deki STK’ların ilgi alanlarının da hızla çeşitlendiği görülmektedir (Örs ve Onar, 2008).

Türkiye’de KSS’yi benimseyen STK’lara bakıldığında konunun öneminin tam olarak anlaşılmadığı ama bazı girişimlerin olduğu görülmektedir. Türkiye’de iş adamları tarafından kurulmuş olan vakıflar aracılığıyla KSS projeleri adına önemli çalışmalar yürütülmektedir. Bu, toplumun vakıf ve yardımseverlik anlayışıyla pekişmektedir. Bu aşamada da STK’ların, sosyal sorumluluk örgütlenmeleri ve çeşitli hareket grupları şirketlerle ortaklık kurmaktadır (Yumuk ve Demiralay, 2008). Türkiye’de işletmeler, zaman zaman kurdukları STK’lar aracılığıyla devletin özel sektöre müdahalesini sınırlamak istemektedirler (Yavuz, 2008).

6. Sivil Toplum Kuruluşları’nın Sosyal Sorumluluk Algısı

STK’lar özel sektöre ve kamuya yeni bir dinamik olarak eklenmektedir. İş dünyasının faaliyetiyle ilgili ortaya çıkan STK’lar olduğu gibi, kamusal işlev gören STK’lar ve özel sektörün bir alternatifi bağlamında üçüncü sektör olarak STK’lar ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle STK’lar; özel sektörü ve kamuyu destekleyen, düzenleyen, uyarıcı ve yanı sıra onlarla rakip olan bir konumda ortaya çıkmaktadır (Akdemir, Kasımoğlu ve Kutlutürk, 2003). Sivil toplum örgütleri, içinde yer aldıkları sistemin ekonomik ve siyasal gelişmişliğine göre farklı düzeylerde farklı işlevler üstlenmektedir (Biber, 2006).

Bir STK, dürüst, adil, saygılı, güvenilir, sorumluluk sahibi ve hesap verebilir olmalıdır. Bu nitelikler, her aşamada her çalışmada aynı düzeyde ahlaki ve saydam biçimde uygulanabilmelidir. Bir STK, destekçilerine, topluma, hizmet verdiği kitleye, üyelerine, gönüllülerine ve çalışanlarına karşı sorumluluklarını belirlemeli ve yerine getirmelidir (Güder, 2005).

STK’ların sorumluluklarını şu şekilde sıralayabiliriz (Örs ve Onar, 2008):

- STK’lar, başta üniversiteler olmak üzere, bilimsel kuruluşlarla sürekli bir işbirliği yapmalıdır.
- Devletin, özel sektörün ve medyanın desteğini alarak toplumun STK’ları tanımalarını ve güvenmesini sağlamaya yönelik çalışmalar yapmalıdır.
- STK’lar medya kuruluşlarıyla ortak eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları gerçekleştirmelidirler.
- STK’lar, küresel barışın sağlanması ve güçlendirilmesi açısından uluslararası STK’lar ile temas geçme ve işbirliği olanakları geliştirmelidir.

Sosyal sorumluluk projelerinde işbirliği yapacak sivil toplum kuruluşlarının, kurumsal kapasitelerini güçlendirme, profesyonel olarak yönetim kademelerini oluşturma,

gönüllülerin katılımını sağlamaları yanında amaçları, hedefleri, mali durumu ve kaynakları konusunda şeffaf olma sorumluluğu olmalıdır (Yumuk ve Demiralay, 2008).

7. Sosyal Sorumluluk Projelerinde İşletme ve STK İşbirliği

Gelişen rekabet ortamı, çeşitlenen pazarlama araçları, bilinçlenen tüketiciler, STK'ların nitelik ve niceliğinin artması, çeşitli konularda çıkarılan yasalar karşısında işletmelerin zorlanması, toplumun işletmeler üzerindeki takibi ve baskısının artması gibi dış etmenler karşısında, işletmeler farklılıklara yönelerek ayakta kalabilirler. Toplum artık işletmelerden sosyal faydalar beklemekte ve var olanların da geliştirilmesini istemektedir (Yaman, 2003). Günümüzde tüketici bilinci hızla artmakta ve toplum bireyleri çeşitli ölçütlere göre örgütlenmektedir. Bu örgütler işletmeler için bazen bir yönlendirici, bazen bir kural koyucu konumundadır. Bu kadar etkili olan bir çevre göz ardı edilmemelidir (Akdemir, 2009).

Politikaya, toplumsal sorunlara katılımı arttırmak ve bunun düzenli olmasını sağlamak işletme ve STK arasındaki birliktelikle sağlanabilir. STK'lar, işletmeler, bireyler, temsilci topluluklarının hepsi, teoride ilişki ağının içinde bulunmaktadır (Hirscland, 2006).

İşletmeler STK'larla şu konularda işbirliği yapma sorumluluğundadır (Ciğerdelen, 2006):

- STK'lara proje üretim aşamasında yardımcı olmak,
- STK'lara maddi destek sağlama,
- Şirketlerin insan kaynağıyla STK'lara gönüllü desteği vermesi,
- Daha uzun soluklu ve STK'ları tatmin edici projelerin planlanıp uygulanması,
- İtibarlı işletmelerin işbirliği ile STK'ların itibarının artmasına katkıda bulunma,
- STK'ların itibarını arttıracak nitelikli gönüllülerin STK'lara çekilmesinde etken bir rol oynamaktadır.

STK ile işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk kampanyaları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Genellikle işbirliği olarak adlandırılan bu ilişki, iyi planlanıp yönetildiğinde STK'ya ve özel işletmelere birçok açıdan fayda sağlamaktadır (Ciğerdelen, 2006).

İşletmeler, STK'lar ile ortak projeler üreterek hem çalışanlarının gönüllülük hareketine katılmakta engel gibi görünen zaman sorununu çözmekte, hem de topluma katkıda bulunarak bir fark yaratmaktadır.

Ülkemizde eğitim alanında sivil toplum kuruluşu ve şirket iş birliği ile yapılan çalışmalara bakıldığında özellikle kız çocuklarının okutulmasına yönelik projeler dikkat çekmektedir. Kadın, yaşlı, engelli ve eğitim konulu projeler sosyal devlet anlayışı gereği ağırlık kazanmaktadır.

8. Sosyal Sorumlulukta Standart ve SA 8000

Gelişmekte olan ülkelerdeki kötü çalışma koşullarının artık göz ardı edilemeyecek bir boyuta ulaşmış olması, sivil toplum kuruluşlarının çalışma koşullarını iyileştirme yönündeki çabaları ve tasarruf sahiplerinin yatırım kararı verirken kar kadar, aday işletmelerin sosyal sorumluluklarına uygun faaliyet gösterip göstermediklerini de dikkate almaya başlamaları SA 8000 Standardı'na ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur (Usta-Çalış, 2000).

SA 8000 kapsamına giren konular açısından Türkiye'nin durumunun pek de parlak olduğu söylenemez. Özellikle, çocuk işgören çalıştırma konusunda ülkemizin notu çok düşüktür. Ülkemizde çocuklar, ucuz işgücü olarak görülmekte ve bu nedenle de, özellikle kırsal bölgelerde, yaygın olarak çalıştırılmaktadırlar. Bununla birlikte, gerek yasal düzenlemelerdeki gelişmeler, gerekse SA 8000 vb. standartlara artan ilgi, Türkiye'de ümit verici bazı gelişmelerin de yaşandığını göstermektedir (Veyisoğlu, 2009).

9. Sivil Toplum Örgütlerinin SA 8000 Uygulanabilirlik Çabaları

Son yıllarda sivil toplum kuruluşları dünya genelinde insan haklarına aykırı uygulamaların dile getirilmesinde ve önleyici girişimlerin başlatılmasında aktif bir rol oynamışlardır. Her ne kadar bazı hükümetler SA 8000 gibi standartları yeni bir ticaret engeli olarak değerlendiriyor ve gerekli adımları atmaktan kaçınıyorlarsa da, sivil toplum kuruluşlarının çabaları gelişmekte olan ülkelerdeki kötü çalışma koşullarının dünyaya duyurulmasına ve düzeltici adımların atılmasına yardımcı olmaya devam etmektedir. Örneğin, Economist Dergisi'nin yazdığına göre bu örgütlerin ağır eleştiri ve baskılarına maruz kalan Disney, Nike ve Mattel gibi işletmeler Asya'daki fabrikalarında çalışma koşullarını iyileştirme yoluna gitmişlerdir (Veyisoğlu, 2009).

Sivil toplum kuruluşlarının bu çabaları sonucunda, özel kesim de çalışma koşullarının iyileştirilmesine önemli katkılarda bulunmaya başlamıştır. Örneğin, 1997 yılında Dünya Spor Ürünleri Endüstrileri Federasyonu ve ABD Spor Ürünleri Üreticileri Derneği'nin, Pakistan futbol topu endüstrisinde çocuk işgören çalıştırmayı engelleme yönünde aldıkları kararı, (daha önce 12 yaşındaki çocuklara futbol topu ürettilerle suçlanan) Reebok da desteklemekte ve futbol topu üretiminde çocuk işgören çalıştırılıp çalıştırılmadığını denetlemek amacıyla bağımsız bir denetim sistemi kurulması ve eski çocuk işgörenler için okul vb. sosyal programlar hazırlanması çabalarına katılmaktadır (Veyisoğlu, 2009).

SONUÇ

Uygar ve demokratik toplumlarda, toplumun kendi sorunlarına kendi çözüm bulma arayışı yaygındır. Bu toplumlarda gönüllülük anlayışı esası vardır. Buradan yola çıkarak STK'ları yaygın olarak başvurulmuş bir merci haline gelmiştir. Örgütlü ve kendi sorunlarını kendi çözen toplum modelinde gönüllülük ve iş birliği bulunmaktadır. Sivil toplum algısı olan işletmeler bu örgütlülüğün ve gönüllülüğün bilincinde olmalı ve içinde bulunmalıdır (Açar, 2010).

Bazı sosyal sorumluluk kampanyaları, işletmelerin geniş halk kesimlerini kampanyalarına katmaları ile daha etkili olur. Çevre ile ilgili gerçekleştirilen KSS kampanyaları böylesi kampanyalardır. Bu durumda çevre ile ilgili, çevreye duyarlı STK'lar ile işbirliği yapılması bu kampanyaların başarıya ulaşma şansını arttırmaktadır.

STK'lar, bugün politikalar ve de işletmeler üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Bunlar kamu ile özel kuruluşların işbirliğinin çevreyi canlandıracağına inanmaktadırlar. STK'lar faaliyetleri sırasında kurumsal itibar kozunu sık sık kullanırlar. Böylece kurumları çevreye karşı daha duyarlı olmaya zorlarlar.

STK'ların çalışmalarında, eşitliği yaygınlaştırmak, toplumsal sorunları tespit etmek, kaynak hareketliliğini temin etmek; insanlığın onurunu yükseltmek, örgütlenmeyi teşvik etmek, sosyal hareketliliği kolaylaştırmak ve demokratik ilke ve kurumların güçlendirilmesini sağlamak için yoğun bir çaba içerisinde oldukları gözlemlenmektedir (Yıldırım, 2004).

Dünyada meslek ve STK'ları KSS kapsamında kuruluşlara büyük katkılarda bulunurken, Türkiye'de meslek ve sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki anlayışlarının yeterince gelişmediği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Açar, A. "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Etkinliklerinin Sivil Toplum Algılamaya Bağlamında Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2010).

Akdemir, Ali. İşletmeciliğin Temel Bilgileri, Ekin Yayınevi, Ankara 2009.

Akdemir, Ali. Murat Kasımoğlu; M. Murat Kutlutürk. "Yönetimsel Yazının Gündemindeki Tartışmalar", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1-2, 2003, 21-29.

Arıkök, Mehmet. "Sa 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2002).

Aydemir, Muzaffer. "Sosyal Sorumluluk 8000 (Social Accountability 8000) Standardı", Dokuz Eylül

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, 1999, s. 1-11.

Banerjee, Subhabrata Bobby. Corporate Social Responsibility- The Good, The Bad and The Ugly. Edward Elgar Publishing, Inc., Cheltenham, UK-Northampton, MA, USA, 2007.

Biber, Ayhan. Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler, 1. Basım, Nobel Yayınları, Ankara 2006.

Bovee, Courtland L. John V. Thill; Michael H. Mescon. Excellence In Business, Third Edition, Pearson, 2007.

Ciğerdelen, Tümay. "STK, Özel Sektör, Halkla İlişkiler ve Sosyal Sorumluluk Kampanyaları, III. Uluslararası STK'lar Kongresi: STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi Bildiriler Kitabı, Çanakkale 9-10 Aralık 2006, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 137-144, Çanakkale 2006.

Crowther, David and ARAS, Güler. Corporate Social Responsibility. Ventus Publishing ApS, BookBoon.com, 2008.

Demirkan, Mahmut. "Türk Endüstri İlişkileri Sisteminde Etik Tavrı ve Sorumluluk Bilinci", Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, SAÜ., İİİBF., Adapazarı, 1998.

Demirkaya, Harun, Meral Çakır Berzah. "Stratejik Yönetim ve Manipülasyon Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları", III. Uluslararası STK'lar Kongresi: STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi Bildiriler Kitabı, Çanakkale 9-10 Aralık 2006, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 59-66, Çanakkale 2006.

Diñer, Ö. Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

Diñer, Ö., Fidan Y. İşletme Yönetimine Giriş, 6.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul , 2003.

Doğan, A. "Kalkınmada Yeni Bir Sosyal Politika Anlayışı Olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri: Adana kırsal Kalkınma Örneği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2011).

Eren, E. İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim, Küre Ajans, İstanbul, 1990.

Eren, E. Yönetim ve Organizasyon, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

Güder, Nafiz. Sivil Toplumcunun El Kitabı, 2. Baskı, 2005.

Henriques, Adrian and Richardson, Julie (edit). The Triple Bottom Line: Does it All Add Up? –Assessing the Sustainability of Business and CSR-. Earthscan, London-Sterling, VA, UK and USA, 2004.

Hirschland, Matthew J. Corporate Social Responsibility And The Shaping of Global Public Policy, First Edition, Palgrave Macmillan, 2006.

Kocabaş, Fatma. "Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların İstahdam Yaratma Fonksiyonu", V. Uluslararası STK'lar Kongresi: Küresel Barış Bildiriler Kitabı, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 273-283, Çanakkale 2008.

Örs, Feri, Sinem Onar. "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları, Küreselleşme ve İletişim", V. Uluslararası STK'lar Kongresi: Küresel Barış Bildiriler Kitabı, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 727-734, Çanakkale 2008.

Özalp, İ. Tonus, H.Z., Sarıkaya M. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamaları Üzerine Bir Araştırma, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8-Sayı/No:1, 2008.

Öztürk, N.Ö. “Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009).

Post, J.E., Lawrence, A.T., ve Weber, J. (1996). Business and Society. New York: McGraw-Hill Inc.

Post, James E.; Anne T. Lawrence; James Weber. Business And Society, Ninth Edition, Mc-Graw Hill, 1999.

Ryfman, Philippe. Sivil Toplum Kuruluşları, (çev. İsmail Yerguz), İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Silier, Orhan. Devlet ve Sivil Toplum Bağlamında Halk Katılımcılığı ve Sivil Toplum Kuruluşları, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, (içinde 2002), 29-35.

Turan, Güngör. “Türk Endüstri İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Anlayışı ve Çalışanlarına Karşı Sorumlulukları Üzerine Bir Araştırma”, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, SAÜ., İİBF., Adapazarı, 1998.

Uçaktürk, Tülay, Mustafa Bekmezci. “Sivil Toplum Kuruluşları ve E-Demokrasi”, V. Uluslar arası STK’lar Kongresi: Küresel Barış Bildiriler Kitabı, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 55-63, Çanakkale 2008.

Veyisoğlu, M. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplum Gönüllüleri Faaliyetlerinde Yer Alan Katılımcıların Beklenti ve Algılarına Yönelik Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2009).

Yaman, Yılmaz. “Sosyal Sorumluluk Kampanyaları”, Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi, Yıl: 1, Sayı:1, 2003, 83-89.

Yavuz, Cevit. “Çok Uluslu Şirketlerin Yaygınlaşmasında Sivil Toplum Kuruluşları”, V. Uluslararası STK’lar Kongresi: Küresel Barış Bildiriler Kitabı, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 199-209, Çanakkale 2008.

Yıldırım, İbrahim. Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, 2004.

Yumuk, Gülsevrim, Tülay Demiralay. “Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu İşletmelerin Negatif Etkisi ve STK’lar”, V. Uluslar arası STK’lar Kongresi: Küresel Barış Bildiriler Kitabı, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Ç.O.M.Ü. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 183-191, Çanakkale 2008.